

První mezinárodní olympiáda v teoretické, matematické a aplikované lingvistice

8.–12. září 2003, Borovec, Bulharsko

Řešení úloh soutěže jednotlivců

Řešení úlohy 1

1. Podstatná jména:

- $\dot{\Lambda}$ 'muž', $\dot{\Delta}$ 'žena', $\dot{\iota}$ 'chlapec', $\dot{\Delta}$ 'holčička', $\boxtimes$ 'dopis', $\sqcap$ 'práce'.
  - Spojení: $\dot{\Lambda}\dot{\Delta}$ 'muž + žena = manželé', $\dot{\iota}\dot{\Delta}$ 'chlapec + holčička = bratr a sestra', $\dot{\Lambda}\dot{\Delta}\dot{\iota}\dot{\Delta}$ 'muž + žena + chlapec + holčička = rodina'.
  - Jednotliví členové rodiny se vyjadřují pomocí dělení: $\frac{\dot{\Lambda}\dot{\Delta}\dot{\iota}\dot{\Delta}}{\dot{\Delta}\dot{\iota}\dot{\Delta}}$ 'rodina/(žena + děti) = otec', $\frac{\dot{\iota}\dot{\Delta}}{\dot{\Delta}}$ 'děti/holčička = bratr', $\frac{\dot{\Lambda}\dot{\Delta}\dot{\iota}\dot{\Delta}}{\dot{\iota}\dot{\Delta}}$ 'rodina/děti = rodiče'.
  - Před chybějícími (zemřelými) členy rodiny stojí znak mínus: $\frac{\dot{\iota}\dot{\Delta}(-\dot{\Lambda}\dot{\Delta})}{(-\dot{\Lambda}\dot{\Delta})}$ 'děti (–rodiče)/(–rodiče) = sirotci' (jedná se zřejmě o osiřelé děti z jedné rodiny).
- $\dot{\mathbf{I}}$ 'člověk', $(>\dot{\mathbf{I}})$ 'obr'.

2. Zájmena se tvoří ze znaků $\dot{\mathbf{I}}$ a $\dot{\Delta}$ (pro ženský rod) s indexem 1–3, který označuje osobu.

3. Množné číslo podstatných jmen a zájmen se vyjadřuje koeficientem n . Spojku 'a' vyjadřuje znak plus.

4. Slovesa: $\leq$ 'mluvit', $\sqcap$ 'pracovat', t 'spěchat', $\diagup$ 'psát', $\heartsuit$ 'milovat', $\bigodot$ 'jíst'. Skutečnost, že subjektu není vlastní příznak označovaný slovesem, se vyjadřuje znakem mínus: $-\heartsuit$ 'ten, který nemiluje = zlý'. (Analogicky se pak skutečnost, že subjektu je vlastní schopnost milovat, vyjadřuje znakem plus, odtud tedy $+\heartsuit$ 'hodný, soucitný'.)

5. Principy tvoření věty:

- Podmět je mocněnec;
- Přísudek je mocnitel (exponent mocniny), přičemž zápor se vyjadřuje znakem mínus ($-\heartsuit$ 'nemilovat') a trpný rod znakem odmocniny ($\sqrt{\quad}$ 'být napsán'). K ději označovanému první slovesem mohou být přidávány děje další nebo od něj další děje mohou být odčítány ($\dot{\mathbf{I}}_3^{\square-t}$ 'on pracuje a nespěchá = on pracuje beze spěchu');
- Minulý čas se označuje jako $-t$ ($\dot{\mathbf{I}}_3^{\square-t}$ 'on pracoval'), budoucí čas jako $+t$;
- Předmět slovesa následuje za znakem rovná se.

Úkol 1. 9. (On) Miluje neopětovanou láskou (*tj.* miluje a/ačkoli není milován).

10. Mlčenlivá (*nebo* Němá) dcera napíše o otci a matce.

11. Pracovala jsi (*ženský rod!*) ve spěchu (*nebo* rychle) a mlčky.

12. Dopis byl sněden hladovou sestrou.

Úkol 2. 13. $(\dot{\Delta}_1 + \frac{\dot{\Delta}\dot{\Delta}}{\dot{\Delta}}) \leq -t = -n\dot{\mathbf{I}}_3$

14. $(n\dot{\mathbf{I}})^{\square-\heartsuit}$

15. $(\frac{\dot{\Delta}(-\dot{\Lambda})}{(-\dot{\Lambda})} + \heartsuit)^{\heartsuit} = (<\dot{\mathbf{I}}) - \sqcap$

16. $(n\dot{\mathbf{I}}_2)^{\sqrt{\leq}} + t$

Řešení úlohy 2

Všechna arabská slova v této úloze jsou vytvořena podle jednoho ze čtyř modelů: $1a2a3t$, $i12ā3$, $1u23$ a $1u23ēn$, kde $1-2-3$ reprezentuje jednu ze souhláskových trojic $r-b-ʕ$, $s-b-ʕ$, $s-d-s$, $t-l-t$, $t-m-n$, $t-s-ʕ$, $x-m-s$, $ʕ-š-r$. Slova tvořená podle prvních dvou modelů vždy následují za sebou v uvedeném pořadí, zatímco slova tvořená podle ostatních modelů se vyskytují samostatně. Předpokládejme, že souhláskové trojice odpovídají číslům 1–10, a vokalizační modely odpovídají nějakým funkcím, např. $1a2a3t i1'2'ā3'$ znamená buď $\frac{n}{n}$ nebo $\frac{n'}{n}$ (ať už je to tak nebo onak, $xamast ixmās = \frac{n}{n} = 1$) a $1u23 = \frac{i}{n}$, $1u23ēn = \frac{j}{n}$ pro jakési i a j , které zatím neznáme.

Z rovnice (5) je zřejmé, že $s-b-ʕ$ a $x-m-s$ znamená 5 a 7 (v tomto nebo obráceném pořadí) a z $\frac{i}{5} + \frac{j}{7} = \frac{(7+5)i}{35} = \frac{24}{35}$ plyne, že $j = 2$, tj. $1u23ēn = \frac{2}{n}$. Vzhledem k tomu, že $1u23$ je kratší než $1u23ēn$, dá se předpokládat, že tento model reprezentuje nějakou základnější funkci, a tou může být pouze $\frac{1}{n}$.

Z (1) vyplývá, že $t-l-t$ znamená 3 (a že v arabských zlomcích se uvádí nejprve číselník a poté jmenovatel), ze (4) pak plyne, že $t-m-n$ je o jednu větší než $s-b-ʕ$. Ze (3) vyplývá, že $3s-d-s = 2t-s-ʕ$. To znamená, že $t-s-ʕ$ je dělitelné třemi. Jelikož význam 3 je už obsazen, $t-s-ʕ$ a $s-d-s$ znamenají buď 6 a 4, nebo 9 a 6; $t-m-n$, $s-b-ʕ$ a $x-m-s$ znamenají 8, 7, 5.

Zbývá nám využít rovnici (2). Interpretovat $s-d-s$ jako 4 není možné ($\frac{7}{3} + \frac{1}{4} = \frac{31}{12}$ nevede ke zlomku, jehož číselník a jmenovatel se pohybuje v rozmezí 1–10), $s-d-s$ je tedy 6, a $\frac{7}{3} + \frac{1}{6} = \frac{15}{6} = \frac{5}{2} = \frac{10}{4} = ʕ-š-r/r-b-ʕ$. (Od kořene $r-b-ʕ$ '4' je odvozeno slovo *rubáʕ*, které se někdy používá v češtině a má význam 'čtyřverší'.)

Úkol 1. (1) $\frac{1}{8} + \frac{2}{8} = \frac{3}{8}$, (2) $\frac{7}{3} + \frac{1}{6} = \frac{10}{4}$, (3) $\frac{2}{9} + \frac{1}{9} = \frac{2}{6}$, (4) $\frac{5}{5} + \frac{1}{7} = \frac{8}{7}$, (5) $\frac{2}{7} + \frac{2}{5} = \frac{24}{35}$.

Úkol 2. $rubʕ + ʕašart itsāʕ = \frac{1}{4} + \frac{10}{9} = \frac{49}{36}$ a $sabaʕt isdās = \frac{7}{6}$. To znamená, že buď $\sqrt{rubʕ + ʕašart itsāʕ} = sabaʕt isdās$, anebo $rubʕ + ʕašart itsāʕ = (sabaʕt isdās)^2$ (pokud závorky nepovažujeme za samostatný znak).

Řešení úlohy 3

V úloze se vyskytují dva typy českých slovních spojení: (I) slovní spojení tvořená datem (kolikátý den v měsíci), názvem měsíce a názvem dne v týdnu, (II) slovní spojení, která neoznačují datum, ale pořadí určitého dne v týdnu v rámci určitého měsíce. Baskická slovní spojení typu (I) mají slovosled: ⟨měsíc⟩ ⟨datum⟩, ⟨den v týdnu⟩, spojení typu (II) pak slovosled: ⟨měsíc⟩ ⟨pořadí dne⟩ ⟨den v týdnu⟩. Poslední slovo končí na *-a*, zatímco slova předcházející koncovku *-a* nemají (kromě slova *hogeita*, které označuje ‘20’ ve složených číslovkách). Pomocí elementu *-garren* se tvoří řadové číslovky. Slovo *astea* neoznačuje den v týdnu (šest názvů dnů v týdnu se vyskytuje v příkladech 1–10, sedmý je uveden v úkolu 3), ale má význam ‘týden’, což můžeme vyvodit ze skutečnosti, že slovo *týden* je třeba přeložit v úkolu 2.

- Úkol 1.**
<i>urtarrilaren hogeita hirugarrena, larunbata</i>	<i>23. ledna, <u>sobota</u></i>
<i>abenduaren azken astea</i>	<i><u>poslední prosincový týden</u></i>
<i>otsailaren lehenengo osteguna</i>	<i><u>první únorový čtvrtek</u></i>
<i>ekainaren bederatzigarrena, igandea</i>	<i><u>devátého čeruna, neděle</u></i>
<i>abenduaren lehena, <u>asteazkena</u></i>	<i><u>prvního prosince, středa</u></i>
<i>irailaren azken asteazkena</i>	<i><u>poslední zářijová středa</u></i>
<i>azaroaren hirugarren ostirala</i>	<i><u>třetí listopadový pátek</u></i>
<i>urriaren azken larunbata</i>	<i><u>poslední říjnová sobota</u></i>
<i>irailaren lehena, astelehena</i>	<i><u>prvního září, pondělí</u></i>
<i><u>urtarrilaren</u> bigarrena, ostirala</i>	<i><u>druhého ledna, pátek</u></i>
- Úkol 2.**
<i>první prosincové pondělí</i>	<i>abenduaren lehenengo astelehena</i>
<i>29. listopadu, sobota</i>	<i>azaroaren hogeita bederatzigarrena, larunbata</i>
<i>druhý lednový týden</i>	<i>urtarrilaren bigarren astea</i>
<i>třetího února, pondělí</i>	<i>otsailaren hirugarrena, astelehena</i>

Úkol 3. *Astelehena* ‘pondělí’, *asteazkena* ‘středa’; *asteartea* je jediný den v týdnu, který se nevyskytuje v úkolu 1, totiž ‘úterý’. Všechny tři názvy jsou utvořeny pomocí slova *aste* ‘týden’. *Astelehena* doslova znamená ‘první (den v) týdnu’, *asteazkena* — ‘poslední (den v) týdnu’. Baskický výraz pro úterý by se dal přibližně přeložit jako ‘(den) uprostřed týdne’ (podobně jako české *středa*).

Proč se v baskičtině jako ‘poslední den v týdnu’ označuje *středa*, není zcela jasné. V baskických dialektech existují i jiná slova pro označení dnů v týdnu, včetně slov přejatých z románských jazyků.

Řešení úlohy 4

Uvedené adygejské věty mají následující strukturu:

(1, 3, 4)	X-r	Y-m	P-e-V.	‘(On) V X P Y.’
(2, 5)	syda	Y-m	P-i-V-rər?	‘Co (on) V P Y?’
(6, 7)	X-r	tyda	zy-P-i-V-rər?	‘Kam (on) V X?’

kde X, Y jsou podstatná jména, V je sloveso (nebo slovesný základ) a P je v češtině jedna z předložek *v*, *na*, *pod*, v adygejštině pak jedna z předpon *d-*, *tyr-*, *č-*. Ze třetího schématu je zřejmé, že adygejské slovesné předponě s prostorovým významem nemusí při přirozeném (a ne úplně přesném) překladu do češtiny odpovídat žádné slovo ani morfém.

Úkol 1. Doslovnější, ačkoli méně přirozené překlady do češtiny:

6. Pod co (on) dává talíř?, Kam (on) podstavuje talíř?
7. Na co (on) hází talíř?, Kam (on) nahazuje talíř?

Úkol 2. 8. (On) Hází stoličku do pece.
9. Kam (do čeho) (on) upouští peníze?

Úkol 3. 10. *laʁər ʃanyɕym ʒɛʁaʊco.*
11. *syda pɣwantym ɕizərər?*
12. *syda ʃywanym diʁafərər?*

Úkol 4. 13. *ʁanyr tyda zydiʁəucorər?* Do čeho (on) dává stůl?
13'. *ʁanyr tyda zytyriʁəucorər?* Na co (on) dává stůl?
13''. *ʁanyr tyda zyɕiʁəucorər?* Pod co (on) dává stůl?

Řešení úlohy 5

<i>réassortir</i>	znovu vybírat	<i>assortir</i>	vybírat
<i>récurer</i>	čistit	<i>curer</i>	čistit
<i>réformer</i>	reformovat		
<i>reformer</i>	znovu vytvářet	<i>former</i>	vytvářet
<i>réfuter</i>	vyvracet		
<i>relancer</i>	znovu házet	<i>lancer</i>	házet
<i>rémunérer</i>	odměňovat		
<i>répartir</i>	rozdělovat		

V tabulce jsou uvedena slovesa se dvěma předponami: *re-* a *ré-*. Všechna slovesa na *re-* označují opakování nebo obnovení děje označovaného nepředponovým slovesem. Zatímco slovesa s předponou *ré-* buď odpovídající nepředponové sloveso nemají, nebo vyjadřují stejný význam jako odpovídající nepředponové sloveso. Výjimkou z pravidla jsou slovesa s kmenem začínajícím na samohlásku, která mohou mít pouze předponu *ré-*, bez ohledu na to, jaký mají význam a zda existuje odpovídající nepředponové sloveso nebo ne. Přestože ve francouzštině existují i jiné výjimky z uvedeného pravidla, lze toto pravidlo považovat za poměrně produktivní.

Poznámka: Samohláska v předponě *ré-* je podobná českému *e*; samohláska v předponě *re-* je kratší než ostatní samohlásky. Předchází-li však jiné samohlásce, dochází k jejímu zesílení (projasnění).

Redakce: Ivan Deržanski (odp. red.), Boris Iomdin, Marija Rubinštejn.
Přeložily Kateřina Marková a Anna Nedoluzhko.